

6. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / П. А. Сорокин. – М. : [б. в.], 1992. – 527 с.
Sorokin P. A. Chelovek. Tsivilizatsia. Obschestvo [Human. Civilisation. Society] / P. A. Sorokin. – М. : [b. i.], 1992. – 527 s.
7. Парсонс Т. О структуре социального действия / Т. Парсонс. – М. : Академ. проект, 2000. – 880 с.
Parsons T. O structure socialnogo deystviya [On the structure of social action] / T. Parsons. – М. : Akadem. proyekt, 2000. – 880 s.
8. Хоманс Дж. Социальное поведение как обмен / Дж. Хоманс // Современная зарубежная социальная психология. Тексты. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – С. 82–91.
Homans J. Socialnoe povedeniye kak obmen [Social behavior as exchange] / J. Homans // Sovremennaya zarubezhnaya socialnaya psikhologia. Teksty. – М. : Izd-vo MGU, 1984. – S. 82–91.
9. Pettigrew T. F. A meta-analytic test of intergroup contact theory / T. F. Pettigrew // Journal of Personality and Social Psychology. – 2006. – Vol. 90 (5). – P. 751–783.
10. Saurino D. Social interaction strategies and techniques for today's classrooms / D. Saurino // Journal on School Educational Technology. – 2009. – Vol. 4. – No 4. – P. 24–38.
11. Stangor C. Social Groups in Action and Interaction / C. Stangor. – 2nd Edition. – 2016. Routledge. – 454 p.
12. Tajfel H. Social identity & intergroup relations / H. Tajfel // Annual Review of Psychology. – 1982. – № 33. – P. 1–39.
13. Turner J. Some current issues in research on social identity and self-categorization theories / J. Turner // Social identity: Context, commitment, content / N. Ellemers, R. Spears, B. Doojse (eds.). – Oxford : Blackwell, 1999. – P. 6–34.

УДК 159.922:159.942.5

Л. В. Калмикова

Received: December 02, 2016

Revised: February 20, 2017

Accepted: March 12, 2017

ПСИХОКОРЕКЦІЙНА РОБОТА ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ЕМОЦІЙНО-ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ОСОБИСТОСТІ З ОСОБЛИВОСТЯМИ ЗВУКОВИМОВИ

Емоційний складник внутрішньої картини мовленнєвого дефекту є проявом дії механізмів, що забезпечують контроль за ступенем адаптації особистості до наявної ситуації. Вона визначається тим, наскільки конкретна ситуація

дає змогу реалізувати життєві цінності суб'єкта, відповідає задоволенню його потреб. Як програма адаптивної поведінки внутрішня картина дефекту формується під впливом ціннісних утворень особистості, які відіграють ключову роль в її становленні, у тому числі при мовленнєвій патології. Для оптимізації психологічної допомоги необхідні знання про психологічні особливості осіб з відхиленнями в мовленні. Результати сучасних психолінгвістичних досліджень вказують на те, що не існує мовленнєвих девіацій, при яких внаслідок міжсистемних зв'язків не відзначалися б інші психологічні порушення. Разом вони утворюють складний психологічний профіль відхилень у психічному розвитку, в структурі якого одним із провідних синдромів є мовленнєві особливості. Розкрито теоретичну сутність і зміст, а також практику психокорекційної роботи для покращення емоційно-психічних станів особистості з особливостями звуковимови. Обґрунтовано, що саме ця програма є цілком необхідною передумовою для здійснення реабілітації та адаптації осіб з порушеннями звуковимови.

Ключові слова: мовлення, звуковимова, особливості звуковимови, емоційно-психічні стани, психокорекція.

Kalmykova L. V. Improvement of Individual Emotional States and Sounds Production. The emotional component of the internal picture of speech defect is a manifestation of the mechanisms to control the degree of individual adaptation to the current situation. It depends on how concrete situation is and allows to realize life values of the person and satisfy his needs. As a program of adaptive behavior, the internal picture of the defect is formed under the influence of valuable formations of the person that plays a key role in its formation, including the speech pathology. For optimization the psychological help we need knowledge about the psychological features of persons with peculiarities in speech. The results of contemporary psycholinguistic researches indicate that there are no speech deviations as consequences of intersystem connections while other psychological defects could take place. Together they form complex psychological profile of deviations in mental development, in which structure one of the leading syndromes are the speech peculiarities. In this publication the author reveals the theoretical essence and content, and also practice of psychocorrection work for the improvement of the emotional and mental states of personality with the peculiarities of sounds pronunciation. It has been grounded that exactly this program is a necessary pre-condition for rehabilitation and adaptation of persons with defects of sounds pronunciation.

Key words: speech, sounds production, peculiarities of sounds pronunciation, emotional and mental states.

Калмыкова Л. В. Психокоррекционная работа для улучшения эмоционально-психических состояний личности с особенностями звукопроизношения. Эмоциональная составляющая внутренней картины речевого дефекта является проявлением действия механизмов, обеспечивающих контроль за степенью адаптации личности к сложившейся ситуации. Она определяется тем, насколько конкретная ситуация позволяет реализовать жизненные ценности

субъекта, соответствует удовлетворению его потребностей. Как программа адаптивного поведения внутренняя картина дефекта формируется под влиянием ценностных образований личности, играющие ключевую роль в ее становлении, в том числе при речевой патологии. Для оптимизации психологической помощи необходимы знания о психологических особенностях лиц с отклонениями в речи. Результаты современных психолингвистических исследований указывают на то, что не существует языковых девиаций, при которых вследствие межсистемных связей не отличались бы другие психологические нарушения. Вместе они образуют сложный психологический профиль отклонений в психическом развитии, в структуре которого одним из ведущих синдромов являются речевые особенности. Раскрыта теоретическая сущность и содержание, а также практика психокоррекционной работы для улучшения эмоционально-психических состояний личности с особенностями звукопроизношения. Обосновано, что именно эта программа является вполне необходимым условием для осуществления реабилитации и адаптации лиц с нарушениями звукопроизношения.

Ключевые слова: речь, звукопроизношение, особенности звукопроизношения, эмоционально-психические состояния, психокоррекция.

Постановка наукової проблеми та її значення. Повноцінне мовлення – необхідна умова становлення й функціонування людини, формування її особистості. Мовленнєві особливості різного походження призводять до відхилень у пізнавальній і емоційно-вольовій сфері, до деформацій у розвитку особистості.

На сьогодні порушення звуковимови значно поширені в усьому світі. Так, на сучасному етапі дослідники відзначають стрімке зростання мовленнєвих недоліків через безліч згубних біологічних і соціальних причин [2]. Вивчення складних етіологічних чинників, патогенезу, психологічних особливостей людей, що мають особливості у мовленні, роблять цю проблему соціально значущою й актуальною.

У загальній психології мовлення та психолінгвістиці основна увага приділялася граматичній будові мови, оскільки вона пов'язувалася з когнітивними процесами людини. Водночас звуковимовна сторона мови не менш значуща, адже порушення будь-якого звука зумовлена органічною чи функціональною природою цілісного мовленнєвого механізму людини. Окрім того, звуковимовна сторона мови часто супроводжується різними емоційно-психічними станами, які підвищують мовну тривожність особи й гальмують її комунікативну взаємодію та якість життя загалом. Унікальні чи захисні комунікативні стратегії, своєю чергою, не сприяють покращенню звукови-

мови. Отже, органічні й функціональні особливості звуковимови в негативних емоційно-психічних станах особистості поміщають її у замкнений цикл деструктивної комунікативної взаємодії [3]. Необхідність комплексного теоретично-експериментального вивчення взаємозумовленості звуковимови й емоційно-психічних станів особистості зумовлюють **актуальність дослідження**.

Аналіз досліджень цієї проблеми. У сучасній психології та педагогіці є чимало напрацювань щодо цієї проблеми. Методологічною і теоретичною основою дослідження стали концепції особистості Ф. Перзла, Д. Роджерса, Д. Юнга, Е. Фромма, Е. Лічко; спадкові механізми психіки С. Максименка і вивчення стресових чинників у зміні особи Р. Сельє, Ю. Александровського, Л. Шестопалової; вивчення ролі емоційно-вольової сфери у формуванні особистості Г. Костюка, О. Леонтьєва, П. Симонова, А. Чебикіна; положення загальної психодіагностики і консультування Р. Айзенка, Л. Бурлачука, Н. Максимова, теоретико-методичні розробки у галузі НЛП С. Ковальова, А. Аткинсон [1–3] та ін.

У дослідженні цієї проблеми в Україні брали участь такі вчені, як В. Кондратенко, В. Тарасун, М. Шеремет, Л. Харьков, Н. Городенко, Л. Яковенко, А. Лудченко, Я. Лудченко, Т. Примак, Ю. Максименко, І. Колеснік, Л. Хомик, В. Покась, А. Аблятипов, Е. Біловицька, В. Норченко та ін. Як наголошується в їхніх дослідженнях у навчанні осіб з мовленнєвими девіаціями не достатньо враховують психологічні аспекти проявів емоційно-психічних станів. Відзначається зниження активності таких осіб у навчальному процесі, їх невміння оцінювати і співвідносити свої можливості з вимогами соціуму, що зрештою негативно позначається на виборі ними життєвих стратегій [1]. У сучасній загальній та спеціальній психології недостатня увага приділяється вивченню емоційно-психічних станів особистості з мовленнєвими девіаціями, а також можливостям їх особистісного самовизначення, що передбачає необхідність звернення до досягнень науки, які сприяють розвитку особистості [1–3].

У зарубіжній психології найбільше розробляють концепт мовленнєвої тривожності, який часто супроводжує особливості звуковимови (Л. Вудроу, М. Врембел, В. Собковьяк, Е. Ванік-Клімчак).

Мета статті – розроблення та впровадження програми психокорекційної роботи для покращення емоційно-психічних станів особистості з особливостями звуковимови.

Завдання статті: розробити та впровадити програму психокорекційної роботи для покращення емоційно-психічних станів особистості з особливостями звуковимови; перевірити ефективність впровадження програми психокорекційної роботи для покращення емоційно-психічних станів особистості з особливостями звуковимови.

Методи та методики. Для реалізації поставлених завдань було використано такі **методи** дослідження: *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, систематизація наукової літератури з питань особливостей звуковимови та емоційно-психічних станів особистості); *емпіричні* (бесіда; спостереження; тестування із застосуванням тестової методики Т. А. Фотекової (для визначення мовленнєвого розвитку); шкали оцінки мовленнєвих домагань, шкали Р. Еріксона для оцінки комунікативних мовленнєвих навичок (адаптована В. А. Калягіним і Л. Н. Мацько), шкали явної тривожності для дітей СМАС (розроблена американськими психологами А. Castaneda, В. R. McCandless, D. S. Palermo), методики «Паровозик», графічної методики «Кактус», *тесту* «Будинок–Дерево–Людина», тесту «Неіснуюча тварина», тесту тривожності (Р. Темпл, В. Амен, М. Дорки).

Для обробки результатів формувального психологічного впливу використовували методи первинної статистики (визначення середніх значень, асиметрії, ексцесу та їх стандартних відхилень).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Мовлення займає центральне місце в процесі психічного розвитку людини. На розвиток мовлення впливає безліч факторів, а порушення мовлення мають різноманітний характер залежно від їх ступеня, від локалізації постраждалої функції, від часу ураження, від вираженості вторинних відхилень, що виникають під впливом провідного дефекту [1].

Мовлення являє собою одну з найскладніших вищих психічних функцій людини.

Корекційну роботу в нашому дослідженні проводили в три етапи. На першому етапі протягом року, за допомогою Forbrain-терапії, було здійснено спробу зняти напругу, тривожність і виявити, як це вплинуло на власне звуковимову досліджуваних і, звичайно, відкорегувати вимову звуків.

Суть методики *Forbrain* полягає у використанні власного голосу для стимуляції свого ж мозку за допомогою спеціальної гарнітури.

Forbrain – результат багатомісячних досліджень, створений за абсолютно інноваційною запатентованою технологією. Його створення стало можливим завдяки співпраці з провідними світовими фахівцями в галузі акустичної провідності кісток (звукових хвиль до внутрішнього вуха).

Метою *Forbrain* є допомога мозку в розвитку автоматичних механізмів виявлення зміни, в результаті дії яких посиляться увага. Посилюючи механізми уваги, можливо розробити, а також значно покращити зосередженість, енергійність, впевненість у собі.

Під час роботи з дітьми спостерігали цікаву тенденцію: за допомогою впливу пристрою *Forbrain* на периферичну систему на практиці спостерігається момент «включення», коли дитина починає активно прислухатися до тих звуків, які чує. Дитина починає грати зі звуками і своїм мовленням (то вона кричить, то затихає, то починає спокійно вимовляти звуки). Для кожної дитини цей момент індивідуальний. Це може статися на 2-му занятті, а може і на 5-му, а іноді необхідно і кілька курсів *Forbrain*, але цей момент настає.

Також було помічено поліпшення концентрації уваги, зміцнення пам'яті; відзначено підвищення успішності, легше освоєння й запам'ятовування навчального матеріалу, подолання проблем комунікативного плану. Оскільки *Forbrain* задіює органи слуху та рівноваги, він загалом позитивно впливає на вестибулярну систему, і після проходження курсу з цієї гарнітурою можуть відзначатися поліпшення моторної сфери. Після проходження тренувань по методу *Forbrain* клієнти набули впевненості в собі й власних силах, а також менше часу почали витратити на навчання, тоді як процес навчання і запам'ятовування відбувається з більшою ефективністю. Було помічено зниження болючої чутливості до шуму, загалом покращилася короткочасна пам'ять.

На цьому етапові також проводили бесіди з батьками, учителями та шкільними психологами. Саме за допомогою психологів проводили заняття та тренінги зі зняття емоційно-психічного дискомфорту. Наприклад:

1. Казкотерапевтичний тренінг «Дерева-характери з чарівного лісу», який використовували в роботі з молодшими школярами, і він має медитативний характер. Побудовану на основі казки вправу можна використовувати і в межах казкотерапевтичного та метафоричного тренінгу, і в інших видах тренінгів, у процесі яких природни-

ми є методики арт-терапії та образної терапії. Від ведучого вимагається володіння вміннями проведення технік візуалізації й дотримання при цьому правил психологічної безпеки. Перший етап вправи проводять на тлі релаксаційної музики.

Цілі: розвиток навичок рефлексії і метафоричного мислення.

Завдання:

– допомога учасникам тренінгу в усвідомленні рис власного характеру;

– тренування вміння розслаблятися і знімати напругу;

– розвиток креативності; тренування вміння ефективно взаємодіяти з оточенням;

2. Тренінг «Просто повір у себе».

Упевненість у собі – це переживання людиною своїх можливостей і адекватних тим завданням, які перед нею стоять у житті, і тим, які вона ставить перед собою сама. Упевненість у собі в будь-якому виді діяльності має місце, коли самооцінка людини відповідає її реальним можливостям. Якщо самооцінка вище (нижче) реальних можливостей, має місце відповідно самовпевненість (непевненість у собі). Невпевненість у собі може стати і стійкою якістю особистості. Невпевненість у собі й самовпевненість часто пов'язані з негативними емоційними переживаннями, такими, що порушують хід психічного розвитку людини.

Мета: сприяти набуттю досвіду виступу перед аудиторією, підвищення самооцінки, відпрацювання навичку впевненої поведінки, самопізнання.

3. Робота психолога з батьками дітей, що мають особливості звуковимови.

Проблеми сімей, що мають дітей з особливостями звуковимови, мають комплексний характер, що виявляється в:

1) сприйнятті відхилень у розвитку звуковимови дитини як трагедії усього життя;

2) наявності стійкого конфлікту між очікуваннями батьків щодо дитини й реальною ситуацією;

3) комплексі психоемоційних проблем:

– екзистенційному вакуумі;

– екзистенціальної тривоги й вини;

– депресивному тлі настрою та сприйняття життєвих перспектив;

– актуалізованому страху смерті;

- 4) розвитку патологізованих ролей при взаємодії з іншими;
- 5) відмові від власних життєвих планів і смислів;
- 6) появі комплексу неповноцінності;
- 7) розвитку загальної сімейної незадоволеності;
- 8) специфічних захисних реакціях батьків і компенсаторній поведінці;
- 9) зниженні самооцінки й оцінки свого партнера по шлюбу.

Необхідною умовою роботи психолога із цією категорією є організована багаторазова система зустрічей.

Запропонована нами програма корекції батьківських установок насамперед орієнтована на формування батьківського оптимізму. Адаптація членів сім'ї до цього факту протікає повільно, болісно й призводить до виникнення численних комплексних сімейних дисгармоній. Відповідно метою психокорекційного втручання є зміна в сім'ях деструктивного ставлення до ситуації, що склалася, і розвиток фрустраційної толерантності до проблем дитини з особливостями психофізичного розвитку.

Корекційна робота з батьками дитини з особливостями звуковимови здійснюється в межах таких блоків:

1. Трансформація батьківських очікувань і уявлень про дитину.
2. Перетворення ірраціональних суджень у раціональні.
3. Усунення почуття провини, депресивного фону настрою, страхів і комплексів.
4. Розширення життєвого простору батьків, допомога в організації особистого життя, реструктуризація негативних рольових стереотипів.

На другому етапі корекційної роботи було запропоновано анкету для батьків та педагогів «Критерії виявлення тривожної дитини». Анкета була введена для того, щоб порівняти емоційно-психічний стан дитини до та після корекції (терапії).

Аналізуючи результати анкети, було помічено, що рівень тривожності в досліджуваних дітей значно знизився. Потрібно зазначити, що середній рівень тривожності залишився переважальним. Про ефективність корекції свідчить те, що значно зменшилась кількість дітей із високим рівнем тривожності та збільшилась кількість дітей, що мають низький рівень тривоги. Наочно результати ми відобразили в табл. 1.

Таблиця 1

Рівні тривожності в молодших школярів з особливостями звуковимови після корекції

Клас	Високий рівень				Середній рівень				Низький рівень			
	до		після		до		після		до		після	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
1-й	22	42,3	15	28,8	23	44,2	27	51,9	7	13,5	10	19,2
2-й	16	41,0	12	30,8	14	35,9	16	41,0	9	23,1	11	28,2
3-й	9	32,1	7	25,0	12	42,9	13	46,4	7	25,0	8	27,6
4-й	7	30,4	4	17,4	10	43,5	11	47,8	6	26,1	8	34,8
усього	54	38,0	38	26,8	59	41,5	67	47,2	29	20,4	37	26,1

Третім етапом нашого дослідження було повторне обстеження звуковимови і складання індивідуального мовленнєвого профілю респондентів.

Таким чином виявлено, що найкраще піддалися корекції діти, у яких причиною виникнення особливостей звуковимови були функціональні чинники й існували помилки у вимові шиплячих звуків та звуків [л], [к]. Особливості звуковимови цих дітей також супроводжувалися покращеннями емоційно-психічного стану загалом.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Результати дослідження мовленнєво-емоційних профілів осіб із порушеннями звуковимови (органічні/функціональні особливості звуковимови, диференціальні ознаки звуків, комунікативна спрямованість тривожності на спілкування, мовлення, впевненість, мовленнєві досягнення, індивідуальні особливості мовленнєвого розвитку, негативні/позитивні психічні стани, тривожність, агресивність, негативізм) дали змогу розробити й упровадити комплексну психокорекційну програму у сукупності методів терапії *Forebrain* для покращення звуковимови осіб та тренінгових вправ й індивідуальних бесід з дітьми й батьками для покращення емоційно-психічних станів дітей. Результати якісного і кількісного дослідження впровадженої програми свідчать про її ефективність і необхідність подальшого використання.

Перспективним вважаємо ґрунтовне дослідження впливу звуковимови на перебіг когнітивних процесів особи та розроблення мовленнєво-сфокусованої комплексної психотерапії особистісних станів осіб з порушеннями звуковимови в межах психотерапевтичного підходу прийняття та зобов'язання (АСТ).

Література

1. Белянин В. П. Психолінгвістика / В. П. Белянин. – М. : [б. и.], 2011.
Belyanin V. Psicholynqvistika [Psycholinguistics] / V. Belyanin. – М. : [b. i.], 2011.

2. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. – М. : Лабиринт, 2001. – 368 с.
Vygotsky L. Myshleniye i rech [Thinking and Speech] / L. Vygotsky. – М. : Labirint, 2001. – 368 s.
3. Лурия А. Р. Язык и сознание / А. Р. Лурия. – Изд. 2-е. – Ростов н/Д., 2003.
Luriya A. R. Yazyk i soznaniye [Language and consciousness] / A. Luriya. – Ed. 2nd. – Rostov n/D., 2003.

УДК 159.923

О. В. Камінська

Received: November 15, 2016

Revised: January 21, 2017

Accepted: February 10, 2017

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ПІД ЧАС РОБОТИ З ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОЮ МОЛОДДЮ

У статті проаналізовано особливості здійснення психоконсультативної роботи з молодими людьми, яким властиві прояви інтернет-залежності. Розглянуто методологічні засади роботи із цим видом залежності, обґрунтовано систему психокорекційних засобів впливу на молодь, описано процес апробації та результативність стратегії психокорекції інтернет-залежності. Установлено, що подолання інтернет-залежності слід розглядати як процес впливу на особистість за допомогою психопрофілактичних, корекційних, розвивальних засобів для актуалізації її внутрішніх ресурсів, відповідної зміни мотиваційно-ціннісної, емоційно-вольової, когнітивної й конативної сфер, що забезпечує конструктивне сприймання віртуальної реальності. Зосереджено увагу на специфіці процесу психоконсультації як засобу корекції адиктивної поведінки. Визначено теоретичні підходи та психологічні напрями, що лягли в основу розроблення стратегії психологічного консультування під час роботи з інтернет-залежними людьми. Описано основні етапи консультування, завдання, що розв'язують на кожному з них, використані техніки та результати роботи. Доведено доцільність використання методу мотиваційного інтерв'ювання, що включали в процес індивідуального консультування та використовували для забезпечення стійкої мотивації долати інтернет-залежності. Його застосування передбачало виникнення імпульсу до зміни деструктивної поведінки, джерелом якої була мотивація самої залежної особистості, що почала чітко усвідомлювати необхідність змін. Описано процес і результат апробації розробленої стратегії психоконсультативної роботи. У ході перевірки ефективності запропонованої стратегії встановлено наявність конструктивних змін, що свідчать про зни-